

CSÚRÖS CSILLA

KÉPESLAPFAGGATÓ – CSALÁDTÖRTÉNELEMBE ÁGYAZOTTAN

A hentesmester alacsony, köpcös, pörge bajszos, víg kedélyű ember volt. A kor divatjának megfelelő, széles karimájú kalapot, tekintélyes pocakját rejtő mellényének zsebében – az akkori módi szerint – láncos zseborát hordott. Ősei szudétanémet földről vándoroltak a Kárpát-medence kies vidékére, öröklött szorgalmát ő már Pesten kamatoztatta. Főváros-szerthe híres hentesüzlete a Nagykörúton, a Nemzeti Színháztól nem messze hajnalig

várta a színházlátogatókat, a mulatozókat, a korhelyeket jóféle, szaftos kolbászokkal, hurkákkal, savanyúsággal, foszlós kenyérrel. A pénztárban rajongásig szeretett, cseh-morva vidékről bevándorolt családból származó felesége ült, aki – elsőszülött fiacskájuk tragikus halála után (a dada pelenkázás közben leejtette a kis csecsemőt az ágyról) – három szép lánnyal, s végre aztán újra kisfiúval ajándékozta meg. Unokájuk aztán majd mégis csak kettő

születik – de ezt akkor még honnan is sejtették volna?

A család a szorgalmas munkának köszönhetően szépen gyarapodott anyagiakban is. A kilencszázas évek fordulójára már elegáns, bár puritán külsejű, háromemeletes sarokházuk épült a feltö-

rekvő iparosok, gyarapodni vágyó kispolgári egzisztenciák lakta Józsefvárosban: a lépcsőházban textiltapétával, a lépcsőkön végigfutó szőnyeggel, házmesterlakással. A gangos bérház első emeleti, tágas, erkélyes lakását ők lakták, a többi lakás pedig mind gyorsan bérlőre talált. Lehetett volna magasabb is az a ház, de akkor már liftet is kellett volna bele csináltatni az akkori építési szabványok szerint, ezért tehetős, ám takarékos hentesmes-

terünk beérte három emelettel, s a cselédlépcsőn át megközelíthető manzárdba épített mosókonyhával. (A szocializmus emberbarát évtizedeiben három lakást alakítottak ki belőle, természetesen az államosításnak nevezett kényszerkiszajátítás után, amelyet megelőzően a háztulajdonost kötelezték ingatlana háborús kárainak rendbehozatalára... A gyönyörű családi ékszer, egy pár gyémántfülbevaló volt az ára. De ez már egy másik történet...)

Nyarálni Abbáziába jártak vagy a Monarchia patinás, felvidéki fürdőhelyeire, télen Ausztriában, hétvégeken a budai hegyekben kirándultak, piknikeztek. A lányokat a négy elemi után polgárba írátták, fiuknak az üzletet szánták. Evangélikus templomba jártak, otthon németül beszéltek, a magyar szót mulatságosan törték, s ha írni kellett e nyelven, minden főnevet nagybetűvel kezdtek. De kérdés sem volt számukra, hogy gyermekeik a Fraulein mellett az iskolában magyarul tanulnak, otthon magyarul beszélnek, magukat magyarnak vallják, miként lassan-lassan ők maguk is annak érezték magukat. Vagy legalábbis

az Osztrák-Magyar Monarchia hű, lojális és békés, békésen gyarapodó polgárainak. Ők voltak a boldog békeidők feltörekvő (kis)polgári rétegének tipikus megtestesítői.

Középső lányuk húszéves volt a Nagy Háború kitörésekor, s bizony – lánybarátaival folytatott kiterjedt levelezése legalábbis erről tanúskodik – nem sokat érzett meg a hátországból élve a falevelek lehullásával befejeződni ígért harcok egyre véresebbé válásából. Bár besorozott öccsén kívül sok kedves-udvarias fiatalemberrel levelezett a rózsaszínű tábori lapokon, ők is – tán tapintatból? – ritkán számoltak be másról, mint állomáshelyük unalmas mivoltáról, honvágyukról a pesti élet után, a kosztról, napi programokról, bajtársakról.

A levelek és a fotók inkább csak tapintatos életképek voltak tehát az állomáshelyeken folyó hétköznapi életről, feladatokról, helyváltotatásról, időjárásról, a boldog békeidők iránti nosztalgiáról, a távollét fájdalomáról, az együtt nem tölthető ünnepekről, a befejeződni nem akaró háborúról, mintsem beszámolókat csatákról, szenvedésről, kínról és halálról. Ebben persze, nyilvánvalóan közrejátszott a katonai cenzori hivatal ébersége is!

„1914. XI. 29. de 12 ó
...A hideget bírjuk még, de ha a hideg, az igazi hideg (-28 fok) beáll, nem tudom, hogy fogunk egész éjjel menetelni tudni. Mert kell gyakran éjjel ma-sírozni...

A tájék mindenfelé fehér, s az még szerencsénk, hogy a hideg

időjárás megfagyasztja a havat, és így a vidék mégis száraz marad...

Az összes ismerősöket, rokonokat szívből üdvözlöm, mindannyiótokat csókol Gyuszi”

„Vir, 1916. II. 22. du. 6 ó
Kedves Ilus! Már Krajnában, gyönyörű vidéken, rendes tiszta faluban, Viren vagyok... Jó egészségben vagyok s valóságos ég és föld közötti különbség van ezen vidék s Montenegro között... Apusnak és Mamusnak kézcsók, valamennyiteket ölel és csókol Gyuszi”

Lonci pedig élte itthon, a hátszágban a jómódú polgárlányok gondtalan életét, kirándult a budai hegyekbe, barátnőzött, a húgát bosszantotta vagy a nővérével sugdolózott a környezetükben fel- és eltűnedező fess fiatalemberekről, lánytitkokról, ruhát csináltatott, Papa és Mama kíséretében multságokra, piknikre, szüretekre, cukrászdába, színházba járt. A balkáni s az olasz fronton dúló véres ütközetek zaja, az ágyúszó, a sebesültek hörgeése csak távoli morajlásként, fenyegető, ám messzi viharfellelként „színezte” hétköznapiját.

„917. Sept. 30. Kedves Loncika!
...Szép határkőhöz értek a szülei. Tényleg nagy öröm, ha ily abnormális történelmi időkben az egész család bánatmentes arccal együtt ül s a családfő rövid visszaemlékezést tart az elröppent ¼ század felett...”

Közeli rém volt viszont az Európán végigsöprő spanyolnátha-járvány:
„Kedves Drubina Úr! 918. okt. 9... Ott is dühög a spanyol-

nátha? Ismerőseink közül egy hét alatt egy fiatalasszony és egy főhadnagy estek áldozatul...”

Voltak persze olyan barátnők is, akik így írtak testvérüknek az állomáshelyre a háború kezdetén:

„1915 Kedves Palkó! pardon Hadapródjelölt Úr! ...Tudom, hogy neked is nagyon rosszul eshetett a válás, de előtted egy nagy és szent feladat lebeg, melyet biztos vagyok, hogy sikeresen fogsz elvégezni. Buzgó imánk meg fog oltalmazni s majd annak idején ismét visszahoz körünkbe. Szeretettel üdvözlöl Rózsika”

Az első háborús évben ráadásul a hátszág még keveset tudott katonafiai megpróbáltatásairól, a hazafias lelkesedés az aggodalomnál sok esetben erősebbnek bizonyult:

„Budapest 29/IV. 1915 Hogy vagy Pallada? Ne búsulj, éppen írok és kaptam a lapodat, a levélhordó bácsi hozta nekem, hogy mennyire vágyódsz haza, ugyan, ez csak katonadolog, mind jóvá lesz, csak kitartás, egészség és jókedv. Hamar múlik az idő. Pá, kedves fiam, áldásom kíséjzen szerető Apádtól.”

Ami folyamatosan jelenvaló volt, az a fivér sorsáért érzett aggodalom, a neki küldött csomagok sora. A fiatal lány csak várt, egyre várt: öccse hazatértére, a háború befejeződésére – és persze, egy jó partira, amellyel a házasság révébe érhet.

Ez is eljött hamarosan...

Az asztalosmester hetedíziglen is abonyi volt, bár asszonya családja szlovén tájakról, Csákvár felől vetődött a kis településre. Három fiúval, két lánygyermekkel áldotta meg őket a sors, akiknek születését akkurátusan rákörmölték a Szent Biblia utolsó lapjaira, s akiktől összesen – de ezt akkor még honnan is sejtették volna? – mégis csak két unoka született... A legidősebb fiú az atyai mesterséget fejlesztette tökélyre, iparosságot tanulni Svájcba, Olaszországba utazott, a családi legendárium szerint Capriban még az ott pihenő Vlagyimir Iljics Uljanovval – akit a történelem Leninként tart számon – is keresztezték egymást sétaútjaik... Itthoni műhelyében aztán nemcsak a párizsi

világkiállításon is aranyéremmel elismert bútoremekeket, hanem gyökérből, ágból, törzsdarabból szép kis szobrokat is faragott. Oroszlánmancsokon álló öblös karosszékei, kanapéja majdan, a hatvanas-hetvenes évek fordulóján a pincében végzik, hogy a korszellem divatos, bár silány minőségű stílbútorainak adják át a helyet öccse polgári lakásának nappalijában. A lányok egyike a postamesterséget, másikuk a varrónői szakmát tanulta ki, a két fiatalabb fiú a hivatalnokságig vitte. A háború szele őket is utolérte. Besorozták Istvánt, a pompás csendéleteket festő ifjú MÁV-tisztviselőt, az FTC szépreményű gyaloglóbajnokát, aki utóbb a berlini és a stockholmi olimpián is

képviselte - ráadásul önerős utazással - a magyar színeket. Különböző versenyeken nyert, győzelmi babérkoszorúinak levelei majdan a bablevesben végzik a 2. világháború ínséges esztendeiben, de ez már ugyancsak egy másik történet...

Ő az, aki egy budapesti szabadságolásakor, társaságban megismerkedett és szerelemre gyulladt az ábrándos pillantású, ám mindazonáltal meglehetősen határozott egyéniséggel bíró Loncika úrleány iránt - mind szövénesebbé váló családtörténetünkben. Amelynek a történelemmel való egyre szorosabb összebogozódása itt vesz látványos fordulatot. Pedig a Nagy Háború pokla Pistát is elkerülni látszik: hazaküldött fényképén új katonaköpenye csinosságát dicséri, állomáshelyei környékének természeti szépségeit fedezi föl, vagy az ifjú hölgy iránti vágyódását önti szavakba, olykor tábori levlapon, olykor helyszíni fotóból készült, olykor saját maga által festett virágcsokrot, tájképet ábrázoló képeslapokon.

„Kedves Szüleim! 916. IV. 20.

A háború kitörése óta ez a harmadik felvétel, amit rólam photographus készített. Ennek emlékbeli, történelmi értékét növeli az, hogy idegen földön, idegen kezek készítették. A pertli csodálatos módon halványan látszik. Egyébként általában sikerültek mondható.

Sokszoros csókjaimat küldöm

Pista”

Ám ahogyan telnek a háborús évek, úgy erősödik a békevágy, a „legyen vége már!”, mind a katonák, mind pedig a hátszországban élők között. Az őszirózsás forradalom kitörése először még nagyszerű

hírnek számított.

„918. VIII. 18. Tavaly ilyenkor már haza is mertem gondolni, hogy ilyenkor már a meg-
egyezés béke boldog napjait fogjuk valamennyien élvezni. Sajnos szertefoszló fantasztikus álm volt az egész!”

„918.XI.3. Köszönöm híreit, mondhatom, nagyszerű diplomata lenne magából! Megjósolta, érezte a forradalom kitörését és sejtette a különbéke eljövetelét. Azóta már mindkettőről bőven tájékozódttam a hozzám eljutott napilapokból. Évtizedek szaladnak percek alatt, s évszázadok napok alatt. Jó, hogy az ember nem öregszik oly gyorsan. Felemelő látvány lehetett az Astoria előtt lejátszódott események

sorozata. Szerettem volna én is ott lenni. Képzeltben ott voltam, de velük éreztem, az ott szerepelt katonákkal! Éljen a Köztársaság! Számos kézcsókot küldve Drubina”

A bomlás zűrzavara, majd a kommunisták erőszakos hatalomátvétele, a néhány hónapon át dühöngő kommün, a Tanácsköztársaság a polgári életbe durván beavatkozó rendeletei napi szinten befolyásolják az életet és a közhangulatot, töltik el ijedtséggel, szorongással, dühvel a megfélémlített embereket. A levelezés most a bizonytalan jövő s a történelmi események körül forog, sokkal inkább, mint eddig. Az események értékelése olykor iróniával is párosul.

„Bp., 919 III. 21. Kedves Loncikám!

...lapja tartalmát már az új rend szellemében megcsépeztük, s magjából talán új eszmék is nőttek. Rohannak a percek, napok s hónapok. Minden perc éveket, minden hó évszázadokat, minden hó évezredeket jelent. Jó, hogy nem érezzük

magunkon az eszméknek az idővel való versenyfutását, különben élve kellene megkövesednünk, megszenesednünk...
„Bp., 919 VI. 26. Kedves Loncikám!

Úgy ülök itt a magának intézendő lap előtt, mintha a gondolkodási képességem csődje előtt állnék. Nem tudok se jobbra, se balra menni gondolataimmal, hogy egy összefüggő mondatot leírjak. Hát miről is és mit lehetne most írni, a szörnyű átalakulás közepette? Most alakulnak át a háborús lelkék békésekké?! Bár csak már ezen is túl lennénk.

Szívélyesen üdvözlí és csókjait küldi: Pista”

„Bp., 919. VIII. 2. Kedves Loncikám!

Végre a várva várt nap eljött, a mit nemzeti érzéstől telített szívünk oly régen óhajtott. Ugye, az a nagy horderejű átalakulás is mily csöndben ment végbe? Ez is a magyar temperamentumhoz tartozik. A kis apró ügyek vér árán, a világtörténelmi események névtelenül mennek a maguk útjain. Persze azért sokat fogunk erről csevegni. Pá, sokszor csókolja a viszontlátásig Pista”

„Bp., 919. aug. 6. Kedves Loncikám!

A bolsevikosok uralma véget ért, most már nem kell félni újabb hátborzongató rendeletektől. Hisz annyira féken vagyunk tartva plakátokkal és egyebekkel, hogy rossz lesz majd az abszolút rettegés mentes időket megszokni. Sokszor csókjaimat küldöm: Pista”

„Bp., 919. VIII. 12. Kedves Loncikám!

Az események nem fejlődnek oly gyorsan, mint hogy azt a diktatúra halála után következő napokban várhattam volna. Mintha ernyedne minden!

A viszontlátásig sokszor csókolja: Pista”

„Bp., 919. XI/28.

Kedves Loncikám!

Bármint is van, de azt tudjuk, hogy már nem sok idő köt

ehhez a förtelmes esztendőhöz. No, hisz ha meggondoljuk, nem is az év olyan, harem az emberiség! A békét mégis a 20-as esztendő adja nekünk tudtul, melyben - állítólag - a zsidók szerint a 7-es szám is szerepel. Mit hoz az új év?!...”

Így e rövid időszak történései s a velük kapcsolatos érzelmek, hangulatok sokkal erőteljesebben szivárognak be a fiatalok jó vagy rossz idót, közelgő, várt vagy elhalasztott kirándulásokat, elmúlt vagy remélt találkozásokat taglaló, romantikus virágszedésről álmodozó képeslapjainak témái közé, mint az első világháború éveinek történései. A megkönnyebbülés, hogy vége, a remény, hogy soha többet, a felismerten sorsfordító hétköznapiok életérzésévé válik.

Trianon traumája ugyancsak ebbe a sorba illeszkedik. A világtörténelem kataklizmája a hétköznapi élet apró eseményei, történései, vágyai közé szűrődik, ékelődik az ifjú szerelmesek levélváltásában. A nagybetűs és a kisbetűs történelem sajátos szimbiózisban kíséri, befolyásolja életüket, mindennapjaikat. A sorsot, a nemzet sokkoló fájdalmát, az aggodalmat és a reményeket nemcsak a rájuk írt szavak, gondolatok és érzések, hanem maguk a lapok hordozzák, hihetetlen bőséggel ontva tragédiánk képi megjelenítését, nagyvilágot informáló, segítséget váró-remélő, a döntéssel dacoló, ellene küzdeni akaró üzeneteit.

„Bp., 920. II. 17. Kedves Loncikám!

Megkaptuk a mai nagy dátummal a világtörténelemnek egy ránk vonatkozó remekművét, a magyar békét. Hát lehetséges ez?! ...Nem szeretnék, csak addig élni, amíg a fenti szerződés marad.”

„Bp., 920. III. 18. Kedves Loncikám!

Ma olyan nyomott hangulat ült a városon, kiváltképen a belső részeken, mintha ünnepelne, pedig már mi is szeretnénk ünnepelni, fogunk is akkor, ha a láncosok gyászolni fognak.-Ez különben a kék pénz hírének hidegleléses napja. Nekem nincsenek ily gondjaim.”

„Bp., 920. IV. 6. Kedves Loncikám!

Ma egy éve ilyenkor már a bolsevisták javában gázoltak rajtunk s szorongatott szívvel vártuk a jobb jövőt. Mi kedélyes naivan azt gondoltuk, hogy ez csak úgy megy... és tényleg nem ment úgy, mint gondoltuk. Akkor mi is szóttünk, szövögettünk... És idén... Pá, sokszor csókolja:

Pista”

„Bp., 920 VI. 3. Kedves Loncikám!

Míg idebent a légköri viszonyok a magyar levegőt hűtötték le, addig oda künt a

nemzetközi léhűtők a magyar lelkek békéjét hűtötték le!
Hadd lakmározzanak előre a medve bőrére, hisz még csak a fogainkat vették ki, majd ha a bőrünkre kerül sor, akkor biztos megüti a fülüket a: fel fel vitézek a csatára...Hogy van?
Pá, sokszor csókolja Pista”

„1920. jun. 25. Kedves Pistám!

Milyen szomorú napunk volt ma egy éve! A sikertelen ellenforradalom után jó hogy már túl vagyunk ezeken a bosszantó időkön.”

„Bp., 920 IX/30. Drága Loncikám!

...Arra törekszem, hogy naponként feljövetelemmel fájdalomtól és szenvedésektől agyonkorbácsolt szívünket és agyunkat megvigasztaljam...”

„Bp., 920 X. 28. Drága Loncikám!

Szegény Vilmos császár! Már 7-szer hullajtják a fák leveleiket, és még mindig háborús állapot van. talán ratifikálás után megjő, beköszönt a jobb világ! Annyit soha sem csalódtam az állapotok jobbra fordulásának reményében, mint az elmúlt esztendő alatt. Sebaj! Hozzászoktatott már ehhez a jelenlegi élet...A viszontlátásig sokszor csókolja - Pistája”

A kései utód csak eltűnődni tud azon, vajon a lapok kézbe vételekor, megírásakor írjuk és olvasójuk, Pista és Lonci lelkébe oly erősen belemarkolt-e a fájdalom, a tehetetlen düh, a felháborodás, a részvét az elszakítottakért, mint ahogyan ez a lapok képeiből sugárzik? A hétköznapi élet apró történései, örömei hogyan fonódtak össze sokak életében a nemzetet érő sokkal? Vajon ez volt-e az általános gyakorlat, az általánosan jellemző, ami és ahogyan e ránk maradt lapokból kiolvasható? Általában is így és ennyire kapott-e helyet a kisember életében a történelmi Magyarországot feldaraboló diktátum?

S vajon mekkora szerepet játszott a világtörténelem színpadon zajló eseményekkel szemben a fiatalság mindent elbíró, el- és lesöpörő életerejé, a csakazértis boldogok akarunk lenni vágya, ösztöne? Ahogyan „az élet él és élni akar” - kisbetűkkel a nagybetűsben...

A házasságkötésben testet öltő személyes sorsforduló egy időre beszűnteti aztán a levélváltást: a családalapítás, a születendő gyermekek, a közös élet kialakítása cselekedeteket kíván, nem pedig töprengést az élet dolgai fölött.

Hogy a nemzethez tartozás érzése és annak fontossága azonban természetes módon volt jelenvaló a szülőpár szívében, annak ékes bizonyítéka Pista névmagyarosítása: Drubinából Drégelyivé anyakönyveztetni át magát és csa-

ládját a két világháború közötti, a nemzet fájdalmát és a megcsonkításból való talpra állását, erőfeszítéseit egyszerre hordozó években. Hétéves kislánya pedig az alábbi sorokat írja a Jézuskának 1933 telén:

Karácsonyi imádság

Óh édes Jézuska

Hallgasd meg szavunk!

Nagy országért síró

Kis magyarok vagyunk.

Szent karácsony estjén

Halld meg ezer jajunk...

Igazságot kér ő

Bús magyarok vagyunk.

Óh édes Jézuska

Hallgasd amit kérünk:

Szent István országát

Segítsd vissza nekünk!

Ma is meghatnak e szavak. A fohászt papírra vető elemi iskolás ugyanis nem más, mint az én Édesanyám. Aki 1955-ben kezét egy hajdani ludovikás tüzérhadnagynak – két évnyi szibériai hadifogság és teljes családi vagyronvesztés után a Néphadseregbe való átigazolás helyett gyökeresen

új, civil életet kezdő – kultúrmérnöknek nyújtotta. Ő lett az Édesapám. De ez már valóban egy másik történet. Igaz, ez is, miként nagyszüleim – Lonci és Pista – és miként mindannyiunk históriája, már csak Trianon árnyékában, s a vörös diktatúrák legvidámabb barakkjában folytatódhatott...